

Беранже П'єр-Жан

Біографія

БЕРАНЖЕ, П'єр-Жан (Beranger, Pierre-Jean — 19.08.1780, Париж — 16.07. 1857, там само) — французький поет. Народився в сім'ї дрібного службовця. Батько — син сільського трактирника. Матір — дочка кравця, швачка. Після розлучення батьків Беранже залишили під опіку діда-кравця. У восьмилітньому віці Беранже віддали у пансіон Сент-Антуанського передмістя. У дитинстві він став свідком штурму Бастилії. У 1789 р. батько відправив його до своєї сестри в Пікардію. Тут, у невеличкому містечку Перроні, Беранже відвідував місцеву школу, водночас навчаючись у майстра-золотаря, служив посильним у нотаріуса, працював складачем у друкарні.

У 1795 р. батько забрав його в столицю, де майбутній поет допомагав йому в біржових аферах. У 1798 р. батько розорився. У 1809 р. Беранже отримав місце писаря в канцелярії Паризького університету. Поетична манера Беранже формувалася під впливом письменників ХVІІІ ст.: П. Корнеля, Ж. Расіна, Ж.Б. Мольєра, Ж. де Лафонтена. Продовжуючи традиції письменників-класицистів, Беранже у своїх ранніх поетичних спробах звертається до "високих" жанрів оди, епічної поеми, елегії. Але його не задовольняє пишномовність і "бундючність" цих жанрів. Поета більше приваблює простота і природність пісенної творчості поетів ХVІІІ століття: Колле, Панара, Е. Парні. На раннього Беранже все більше впливають романтичні віяння, зокрема концепція змішування жанрів, яку обстоювали письменники-романтики. Через це він незабаром порвав із класицизмом і звернувся до "низького" жанру пісні.

Ранні пісні Беранже написані переважно в період Першої імперії та бл. 1813 року. Вони поширювались у рукописних копіях. Пісенний світ раннього Беранже сповнений світла, радості та нестримних веселощів. Поет оспівує радощі кохання та дружнього застілля, замилювання фривольним і дотепним жартом, красою молодості.

Пізніше, пояснюючи причини свого захоплення епікурейськими та анакреонтичними мотивами, поет писав: "Усі пісні тієї епохи, за винятком пісень Дезож'є та одного-двох його колег, нестерпно одноманітні. Саме тоді й повинна була відродитися фривольна пісня, ця приналежність епохи деспотизму". Думка про зцілюючий вплив на дух нації жартівливої пісні виражена у "Вільному жартику" (1812).

Ліричний герой ранніх пісень Беранже — рум'яний веселун, здоровий тілом і духом гульцяй ("Мов яблучко, рум'яний... "), котрий проповідує насолоду земними втіхами ("Мое волосся"), але водночас усвідомлює швидкоплинність життя ("Весна та осінь "). Сучасним тартюфам та "похмурим умам", яким невідомі "любов та розум перемоги" ("Гастрономи"), Беранже протиставляє чесних і веселих бідняків ("Біднота"). Зі щирою симпатією та легкою іронією пише він про кругловида, пишнотілу, привітну та велелюбну хазяйку шиночка ("Тітка Грегуар "). Поет оспівує бідну, але самовіддану дівчину ("Пустунка "), віддаючи перевагу її легкодумності лицемірству дам, які з корисливих мотивів приймають залицання графів ("Вельможний приятель ").

Уже в ранній творчості Беранже з'являються елементи гострої соціальної сатири. Особливе місце в цьому плані належить поезії "Король Івето" ("Le roi d'Yvetot", 1813), в якій відтворений образ скромного і веселого короля-добряги, котрий живе в солом'яному палаці і який байдужий до ратних подвигів та шанобливих задумів. "Король Івето" — алегорична сатира на Наполеона з його безкінечними спустошливими походами і небаченими розкошами двору. Пихатому і байдужому до потреб народу Наполеону поет протиставляє улюбленого народом за добродушність і демократизм короля Івето.

1814-ий рік ознаменований надзвичайно важливою політичною подією у Франції: впала Імперія Наполеона, розпочалася епоха Реставрації, з якою хронологічно співпав новий період у творчості Беранже. Поет остаточно обрав жанр пісні, що відобразилось у назвах поетичних збірок цього періоду, які наче продовжують одна одну: "Пісні моральні та інші" ("Chansons morales et autres", 1816), "Пісні" ("Chansons", 1821), "Нові пісні" ("Les nouvelles chansons", 1825), "Невидані пісні" ("Les chansons inedites", 1828).

Беранже стає зрілим майстром: склався його світогляд і реалістичний метод, приходить заслужена слава. Жанр пісні під пером Беранже став серйозним і художньо досконалим. Беранже, реформатор жанру пісні, знайшов особливий поетичний прийом, який надав їй неповторного звучання: поет використовує мотиви популярних в народі невігядливих пісеньок і, зберігаючи елементи фольклорної поезики (традиційні образи, повтори, знижену лексику, приспиви, прості рими), вкладає в пісню глибоку, часто політично забарвлену думку.

Реалізм Беранже позначений перш за все аналітичністю, характерною для просвітницької традиції. У поєднанні аналітичності з пристрасною сатирою і виникає особлива якість реалістичного мистецтва Беранже. Створюючи у піснях цього періоду галерею типових характерів, Беранже відтворює атмосферу суспільного життя Франції епохи Реставрації. Епікурейські мотиви відходять на другий план, хоча й не зникають назавсім ("Старість", "Бучний бенкет "). У деяких піснях анакреонтічні мотиви поєднуються із соціальними ("Моя душа"). Образ поета-епікурейця поступається місцем поету-громадянину.

Беранже любить зображувати простих людей у повсякденних, часто побутових ситуаціях. Його герої — бідна маркітанка, яка згадує пережите ("Маркітант"), жебрак, котрий просить милостиню ("Сліпий жебрак"), старий солдат, який сумує за колишніми походами ("Старе знамено"), бідний поет, який поспішає у новому фракі з візитом до його світлості, але так і не досягає мети, зваблений то гостинними друзями, то веселим весіллям, то принадами коханої ("Новий фрак"). Ці герої — втілення духовного здоров'я і хоронителі справжнього патріотизму, духу нації.

Беранже не ідеалізує героїв з народу. Він часто зображує їх з гумором (тип спритної трактирниці, безтурботного гульця, старенької, яка журиться за втраченою молодістю, і т. д.). Беранже бачить злидні бідноти, але не стільки жаліє, скільки захоплюється духовною шляхетністю народу.

Доброзичливий гумор змінюється гнівною сатирою, коли поет звертається до

створення образів своїх ворогів, захисників Реставрації, використовуючи різноманітні прийоми сатиричної типізації. У пісні "Чолобитна породистих псів" він створив алегоричний масовий портрет аристократів, які мріють знову отримати доступ в Тюільрі і ладні заради цього зрадити вітчизну. Для створення образу недалекого і байдужого до злиднів народу правителя Беранже поєднав алегорію із сатиричним трактуванням міфологічного сюжету ("Навуходоносор "). Поету гідко від станової бундючності дворян, під якою часто приховується моральна розбещеність ("Маркіза", "Нашадак вельможного роду").

Сатиричний аналіз розкриває святенництво та невігластво отців церкви ("Капуцини", "Місіонери", "Святі отці"). У пісні "Капуцини" лицемірну самохарактеристику ченців як "церкви лицарів" спростовує авторський коментар: "Церква — всіх святенників притулок".

Особливо популярною з-поміж сатиричних пісень цього періоду була пісня "Маркіз де Караба" ("Le Markquis de Carabas"). Беранже дав своєму героєві ім'я щасливого персонажа відомої казки П. Перро "Кіт у чоботях". Як у казці маркіз зобов'язаний своїм уявним титулом спритності та винахідливості Кота у чоботях, так у пісні злидений маркіз де Караба, повернувшись з вигнання, мріє знову повернути собі свій палац та володарювання завдяки Реставрації. В міру того як маркіз поринає у свої мрії про облаштування життя в палаці, перед читачем вимальовується образ чванькуватого, недалекого і користолюбного аристократа.

Дошкульні виступи Беранже проти Реставрації не могли залишитися непоміченими. Після виходу у світ збірки "Пісні" в 1821 р. поета звинуватили у "зневаженні релігії та моральності". Друге тюремне ув'язнення припало на 1828 р. після публікації збірки "Невидані пісні". Але наприкінці 20-х років Беранже був уже гордістю Франції, улюбленцем французького народу, який співав його пісні на вулицях. Тюремне ув'язнення поета викликало обурення громадськості, яка намагалася висловити йому свою повагу і підтримати. У тюрмі Беранже відвідали В. Гюґо, П. Меріме та Ш.О. Сент-Бев, засвідчивши тим самим свою повагу до поета.

В останній період своєї творчості Беранже став свідком важливих подій у житті Франції: Липневої революції 1830 р. і революції 1848 р. У своїй новій збірці "Нові та останні пісні" ("Les nouvelles et dernieres chansons", 1833) Беранже скеровує вістря сатири проти буржуа. У піснях "Контрабандисти", "Бонді", "Черви", "Слимаки" поет розкрив гендлярську сутність нового ладу. У пісні "Слимаки" йдеться про те, що навіть спосіб мислення буржуа, як і спосіб їхнього життя, система цінностей, ворожі для справжнього мистецтва. У світі "слимаків" ліричний герой вірша — поет виявляється бездомним та самотнім.

Беранже не оспівує більше безтурботної і веселої бідноти. Він пише про жахливі злидні народу, про його безправне і пригноблене становище ("Жак", "Руда Жанна "). У пісні "Руда Жанна" Беранже оплакує важку жіночу долю. Колись молода, вродлива і кохана, Жанна втратила чоловіка, ув'язненого за браконьєрство, живе тепер у злиднях з трьома маленькими дітьми. В долі окремої людини Беранже побачив долю усього

простого народу.

Тематика останньої прижиттєвої збірки Беранже (1847) стає більш абстрагованою та філософською ("Ідея", "Моя тростина", "Барабани", "Історія однієї ідеї"). Беранже — один із зачинателів реалістичної літератури у Франції. Його поезія увібрала найкращі риси романтичного мистецтва: щирий демократизм Жорж Санд, розкутість В. Гюго, гуманістичний пафос лірики А. де Ламартіна, зацікавленість повсякденністю Ш.О. Сент-Бева.

Своїми революційними і демократичними мотивами, образами, настроями творчості Беранже був близьким Т. Шевченкові, який переписав у "Щоденник" вірші "Старий холостяк" у перекладі Д. Ленського, "Навуходоносор" у перекладі В. Курочкіна та поезію В. Курочкіна на смерть Беранже "16 липня 1857 року".

До пісенної творчості Беранже зверталися І. Франко та Леся Українка. Українською мовою перший переклад твору Беранже ("Сон бідняка ") зробив у 1875 році Іван Грінченко (псевд. Й.В. Шевченка). У 1872—1873 рр. дев'ять пісень французького поета переклав О. Навроцький — переклади не опубліковані і зберігаються в Інституті літератури ім. Т.Г. Шевченка. Перекладами пісенної творчості Беранже займалися у різний час П. Грабовський, В. Самійленко, І. Стешенко, Х. Алчевська, П. Капельгородський, В. Щурат, М. Терещенко, М. Рильський, П. Тичина, М. Зеров, П. Филипович, А. Шмигельський, В. Мисик, І. Світличний та ін.